

BATHÓ GÁBOR*

A FŐRENDIHÁZ KÖZJOGI POZÍCIÓJA A KÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSA UTÁN WLISSICS GYULA ÉS RUDNYÁNSZKY JÓZSEF ÁLLÁSPONTJÁN KERESZTÜL, 1918–1920

1918. november 16-án a főrendiház üléseit Wlassics Gyula báró elnökként berekesztettnek nyilvánította. Tette ezt arra tekintettel, hogy a képviselőház percekkel korábban saját feloszlását mondta ki. Wlassics Gyula e tettevel követte a népköztársaság leendő vezetése által megkomponált ütemtervet, amely a régi, az 1848-as és 1867-es alapokon nyugvó törvényhozás lebontására irányult. Wlassics annyiban tért el az elvártaktól, hogy nem a főrendiház feloszlását mondta ki, hanem üléseinek berekesztését. A szavakkal való játéknak nem lett volna jelentősége, hiszen a népköztársasági Nagy Nemzeti Tanács egyik első döntésével, az ún. néphatározattal feloszlatta az Országgyűlés mindkét házát azzal a nem titkolt szándékkal, hogy ez azok megszüntetését jelenti. Miután az 1920. évi I. törvénycikk 9. §-a érvénytelennek nyilvánította, és az Országos Törvénytárból törölte a néphatározatot és a néptörvényeket, a közjogi helyzet megváltozott, és jelentőssé vált az, hogy Wlassics Gyula a főrendiház üléseinek berekesztését mondta ki.

Értelmezve és elemezve a kapcsolódó minisztertanácsi jegyzőkönyveket és a napisajtó tudósításait arra juthattunk, hogy Wlassics Gyula nem elszenvedője, sokkal inkább előre megfontolt megalkotója volt annak a közjogi helyzetnek, amely a főrendiház lappangó létezését eredményezte egészen a felsőház 1926-os felállításáig. E lappangó lét egyik fenntartója volt mindvégig Rudnyánszky József, a főrendiház utolsó háznagya. Rudnyánszky annak felállításakor terjesztette a jelentését a felsőház elé, melyben a pénzügyi és a személyügyi beszámolón túl bemutatta a főrendiház fennmaradása érdekében 1918 és 1926 között folytatott küzdelmeit. Ebben az időszakban a főrendiház házszabályainak megfelelően a háznagynak a belügyminiszterrel együttműködve kellett ellátnia a feladatait. A főrendiház létezésével, a háznagyi pozícióval és feladatokkal, a főrendiház hivatalával, személyzetével és ingóságaival kapcsolatban merültek fel összeütközések több belügyminiszterrel és a nemzetgyűlés elnökével. E viták során kialakult egy alaposan megvitattott értelmezése a főrendiház létének és a háznagy ezzel kapcsolatos szerepének.

Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvénycikk preambuluma szerint a nemzetgyűlés

[m]egállapítja továbbá, hogy az 1910. évi június hó 21. napjára törvényszerűen összehívott országgyűlésnek képviselőháza az 1918. évi november hó 16. napján hozott határozatával önmagát feloszlottnak nyilvánította, főrendiháza pedig ugyanazon a

* Tanársegéd, Nemzeti Közszerológai Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, 1083 Budapest, Üllői út 82. E-mail: batho.gabor@uni-nke.hu.

napon tartott ülésében e határozatot tudomásul vette és tanácskozásait berekesztette, miáltal az országgyűlés működése is megszűnt. Mindezeknél fogva az állami főhatalom gyakorlása az alkotmány rendes formái között lehetetlenné vált.

Jelen tanulmány ennek a magyar közjogtörténet szempontjából jelentős pillanatnak az értelmezési lehetőségeivel foglalkozik Wlassics Gyula, a főrendiház elnöke és Rudnyánszky József, a főrendiház háznagya álláspontját bemutatva.

Az itt vizsgálandó helyzetet megteremtő momentum szinte pontos időpontja is megismerhető. Wlassics Gyula a főrendiház elnökeként 1918. november 16-án nagyjából 10:20-kor mondta a következőket: „Minthogy pedig a törvényeink szerint két házból álló országgyűlés képviselőházának feloszlatása természetesen vonja maga után azt, hogy az országgyűlés másik háza sem folytathatja alkotmányos működését, a főrendiház tanácskozásait ezennel berekesztetteknek nyilvánítom.”¹ Erre tekintettel fontosnak tartom itt felidézni és elemezni az 1918. november 16-i nap parlamenti eseményeit. E napon ülést tartott a képviselőház, a főrendiház és a Nagy Nemzeti Tanács, tehát a törvényhozás hatalmi ágában mindazok a szervek, amelyeknek a régi állam leépítésében és az új állam felépítésében szerepet jutott.

1918. november 16-án 10 órakor a képviselőház talán addigi fennállásának legrövidebb ülésére ült össze Szász Károly elnöklete alatt. Az ülésen beszédek nem hangzottak el, mindösszesen az elnök egyetlen javaslatáról szavaztak. Még bekiabálásból is csak kettő hangzott el folytonos éljenzés közepette, Hock Jánostól és Sümegi Vilmostól, akik a köztársaságot éltették. Az elnök a képviselőház feloszlatására irányuló javaslatát csupán röviden indokolta: „Azt hiszem, mindannyiunk óhajtását fejezem ki abban, hogy megvalósuljon a kormánynak az a hazafias törekvése, hogy a megújuló Magyarország békés, munkás, boldog jövője biztosíttassék és az ország területi integritása megóvassék.”² Hozzászólások, felszólalások és bármilyen vita nélkül az elnök kihirdette, hogy a képviselőház a javaslatának megfelelő döntést hozta egyhangúlag, azaz feloszlatta magát, pontosabban az eredeti szöveghez ragaszkodva kimondta feloszlását. A mindösszesen öt percig tartó ülés végén, mintegy csattanóképpen az elnök meghívta a „feloszlattott képviselőház volt tagjait” a Nemzeti Tanács 11 órakor kezdődő ülésére.³

Érdeemes rögzíteni, hogy a képviselőházban – tekintettel arra, hogy semmilyen vita nem folyt – fel sem merült annak vizsgálata, hogy a képviselőház egyáltalán jogosult-e annak a döntésnek a meghozatalára, amelyre éppen készült. Hiszen az országgyűlés évenkénti üléseiről szóló 1848. évi IV. törvénycikk egyértelműen rendelkezik az országgyűlés feloszlatásáról. Az országgyűlés feloszlatásának joga egyértelműen az uralkodót illette meg, és ez a helyzet nem változott az 1847/8. évi IV. törvénycikk 6. §-ának módosításáról szóló 1867. évi X. törvénycikkkel sem. Figyelemre méltó, hogy a napló tanúsága szerint két tárgya volt az aznapi ülésnek: az Országgyűlés feloszlásának kimondása és a jegyzőkönyv hitelesítése. Az bizonyosan kimondható, hogy ha a képviselőháznak lett volna bármilyen hatásköre is önmaga

¹ Főrendiházi Napló 1910–1918, V., 235.

² Képviselőházi Napló 1910–1918, XLI., 451.

³ Képviselőházi Napló 1910–1918, XLI., 451.

felosztatására, ez a hatáskör semmi esetre sem terjedhetett volna ki az Országgyűlés másik házára, így az Országgyűlés felosztatásának kimondása a képviselőház napirendjén értelmezhetetlen.⁴ A felosztatás kérdését a főrendiház nem tárgyalta, nem vette napirendre, azaz egyáltalán nem foglalkozott a képviselőház saját maga felosztatásáról szóló üzenetének törvényességével. Ennek a kérdésnek aztán 1920-ban, a jogfolytonosság keresésekor lett jelentősége.⁵ Schönwald Pál e helyzet értelmezésében tovább is megy. Rögzíti, hogy a felosztatás és berekesztés királyi jog volt. Arra a megállapításra jut, hogy sem a felosztatásnak, sem a berekesztésnek nem a jogi értelmét vette alapul az Országgyűlés egyik háza sem, hanem a két ház működésének végét, tevékenységük megszüntetését a fennálló összetételben. Schönwald szerint ez – bár a törvényi előírásoknak egyáltalán nem felelt meg – beilleszthető volt a forradalmi jogrendbe.⁶

A főrendiház 1918. november 16-i ülése a képviselőház aznapi üléséhez hasonlóan szintén rendhagyóan alakult. Tekintettel arra, hogy a képviselőház haladéktalanul tájékoztatta a főrendiházat döntéséről, annak ülése megkezdődhetett tíz perccel a képviselőházi ülés végét követően. A főrendiház ülésének két tárgya volt: „a képviselőház üzenetének átvétele és az ülés jegyzőkönyvének hitelesítése.”⁷ Talán már a napirend ily módon való megjelenítése is a főrendiházi döntést előlegzi meg. Wlassics Gyula báró elnöklete alatt kezdődött meg az ülés, amelyen az elnökön (és technikai kérdésekben a jegyzőn) kívül más nem szólalt meg. Az elnök – anélkül, hogy az ülés célját említene – a történelmi helyzetet és az ország integritása megőrzésének fontosságát hangsúlyozta. A beszédet követően közölte az ülés célját: „Jelen ülésünket a képviselőház egy üzenetének átvétele céljából hívtam össze.”⁸ Majd ténylegesen ismertették a képviselőház üzenetét.⁹ Már ezekből a szavakból is látszik, hogy nem a képviselőházához hasonló döntés meghozatalát készítette elő Wlassics Gyula. Miután az elnök kimondta, hogy a főrendiház a képviselőház üzenetét tudomásul vette, akkor hangzott el a mondat, amely a főrendiházat a közjogi viták napirendjén tartotta az elkövetkezendő nyolc évben: „Mint ahogy pedig a törvényeink szerint két házból álló országgyűlés képviselőházának felosztatása természetesen vonja maga után azt, hogy az országgyűlés másik háza sem folytathatja alkotmányos működését, a főrendiház tanácskozásait ezennel berekesztetteknek nyilvánítom.”¹⁰ Ezt a kijelentést nem előzte meg és nem is követte vita, felszólalások, hozzászólások sem előtte, sem utána nem hangzottak el. A tanácskozások berekesztettnek nyilvánítását követően mindössze a jegyzőkönyv felolvasására került sor.

⁴ TOMCSÁNYI Móric: *Magyar közjog. Alkotmányjog* (Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda 1926) 137–138.

⁵ PÖLÖSKÉI Ferenc: „Az államforma és az alkotmányosság kérdése 1919–1920 fordulóján” *Történelmi Szemle* 1976/3, 323.

⁶ SCHÖNWALD Pál: *A magyarországi 1918–1919-es polgári demokratikus forradalom állam- és jogtörténeti kérdései* (Budapest: Akadémiai Kiadó 1969) 128.

⁷ Főrendiházi Napló 1910–1918, V., 234.

⁸ Főrendiházi Napló 1910–1918, V., 235.

⁹ Főrendiházi Napló 1910–1918, V., 234–236.

¹⁰ Főrendiházi Napló 1910–1918, V., 235.

Az előbb leírt történések forgatókönyve – láthatólag – jól megkomponált az utolsó szóig, nem a szereplők pillanatnyi elhatározásai és döntései alakították azt. Olyannyira az előre megszerkesztett menetet követték az események, hogy arról a *Pesti Hírlap* már egy nappal korábban, 1918. november 15-i számában tudósított. Eszerint a kormány és a Nemzeti Tanács megállapodott a „nagy nap” végleges programjában:

A képviselőház ülésének megnyitása után az elnök nyomban indítványozni fogja, hogy a Ház mondja ki feloszlását s ezt a főrendiházzal üzenetben közölje. Ennek az indítványnak vita nélkül való elfogadása és a jegyzőkönyv hitelesítése után az ülést bezárja. A főrendiházban az elnök bemutatja a képviselőháznak üzenetét; ennek tudomásulvétele mellett kimondja az 1910. június 21-ére összehívott országgyűlés főrendiházi tanácskozásainak berekesztését s a jegyzőkönyv hitelesítése után az ülést bezárja. Mindkét Ház elnöke az ülés befejezése után fel fogja hívni a képviselőház volt tagjait, illetőleg a főrendeket, hogy a Nemzeti Tanács nyomban tartandó ülésén vendégekül jelenjenek meg.¹¹

Figyelemre méltó, hogy nemcsak az eseményeket rögzíti ez a közlemény, hanem az egy nappal későbbiek pontos szóhasználatát is, így azt, hogy a főrendiház kimondja majd tanácskozásainak berekesztését – és semmi esetre sem használ más kifejezést. Ez az előbbi forgatókönyv követi Wlassics Gyula valódi szándékát is. Ismert volt, hogy Wlassics nem akarja a főrendiház feloszlását kimondani. Kunfi Zsigmond népjóléti miniszter Wlassics szándékát a főrendiház üléseinek berekesztésére egyenesen nevetségesnek tartotta. Jelentéktelenként értékelte, mivel a forradalmi jogalkotás álláspontja szerint mindenképpen és véglegesen elrendezte volna a kérdést.¹²

A minisztertanács 1918. november 15-i ülésének napirendjén szerepelt Hock János, a Nemzeti Tanács elnöke fizetésének kérdése. Ez nem is volna érdekes, ha az előterjesztés szerint nem az lett volna a határozati javaslat, hogy Hock János kapja meg a megszűnt képviselőház elnökének fizetését.¹³ Különös ez a hozzáállás, tekintettel arra, hogy a képviselőház még nem szűnt meg akkor, és később is a feloszlásáról, nem pedig a megszüntetéséről döntöttek. Még izgalmasabb a minisztertanács egy nappal korábbi, 1918. november 14-i ülése. Ezen a kormány engedélyével részt vett Hock János, azért, hogy bejelentést tegyen a köztársaságot proklamáló ülés programjáról, mely szerint az Országgyűlés mindkét háza november 16-án tart majd ülést. A képviselőház az aznapi ülésen kimondja majd formális feloszlását, és nem lesz semmiféle felszólalás vagy elnöki bejelentés. A főrendiház külön nem került szóba, azonban a jegyzőkönyvben szerepel a következő mondat: „A képviselőház és a főrendiház ülést tart, kimondva feloszlását.”¹⁴ Ugyancsak tartalmazza a jegyzőkönyv a Nemzeti Tanács kupolaterembeli üléséről, hogy azon az „akkorra megszűnt

¹¹ Sz. N.: „Az államhatalmat a Károlyi-kormányra ruházzák” *Pesti Hírlap* 1918. november 15., 5.

¹² Sz. N.: „Kunfi miniszter a főrendiház eltörléséről” *Az Est* 1918. november 16., 6.

¹³ Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) W12 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (K27) 1867–1944, 1918. november 15. (48. ülés) 3.

¹⁴ MNL W12 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (K27) 1867–1944, 1918. november 14. (47. ülés) 3.

főrendiház és képviselőháztagjai mint hallgatóság vesznek részt”.¹⁵ Érdekes, hogy Hock János előterjesztése még nem tartalmaz semmit az Országgyűlés két házának „megszűnése” közötti különbségről, azaz nem említi, hogy a képviselőház feloszlátja magát, a főrendiház pedig berekeszti majd tanácskozásait. Ahogyan fentebb láttuk, ez már a másnapi sajtóban egyértelmű volt. Az ezt megelőző napon tartott minisztertanácson is szóba került a régi Országgyűlés megszüntetésének kérdése. Ekkor is úgy fogalmazott a jegyzőkönyv, hogy a tervek szerint mind a képviselőház, mind a főrendiház kimondja feloszlását.¹⁶

Érdeemes röviden a rövid távú reakciókat ideidézni; egyrészt azt, hogy a Nagy Nemzeti Tanács hogyan értelmezte a főrendiház döntését, másrészt pedig hogy a sajtó hogyan értékelte ugyanezt. A Nagy Nemzeti Tanács 1918. november 16-án 11 órakor kezdődő ülésén Hock János elnök ismertette az ülés napirendjét:

A napirend a következő: Az elnöki megnyitó után az elnök bejelenti a király lemondását, bejelenti a képviselőház és főrendiház feloszlását. A nemzeti tanács intéző bizottság azonban kijelenti, hogy ha ezen lemondások és feloszlátások meg nem történtek volna, a forradalom erejével ezeket mi megszüntettük volna.¹⁷

Egyszerűen nem igaz, amit az elnök elmondott, hiszen a főrendiház esetében nem történt meg a feloszlás vagy a feloszlátás. Ezek a szavak még csak el sem hangzottak a főrendiház utolsó ülésén, és az egy nappal korábban a sajtóban közölt programban sem ez szerepelt. A Nagy Nemzeti Tanács 1918. november 16-án megalakította a „Néphatározat” elnevezésű dokumentumot. Ennek a tervezetthez¹⁸ képest változatlanul elfogadott II. cikke így rendelkezik: „A népköztársasági alkotmányt új választójog alapján sürgősen egybehívandó alkotmányozó nemzetgyűlés állapítja meg. A magyar országgyűlés képviselőháza és főrendiháza feloszlik és megszűnik.”¹⁹ Külön érdekesség, hogy a határozat irományként benyújtott változatában a „Néphatározat” címhez csillaggal fűzött lábjegyzetben a következő olvasható:

A képviselőház 1918. november hó 16-án tartott ülésén napirend szerint kimondta feloszlását. Az ülés bezárása után az Országház kupolatermében Hock János elnöklete alatt s a népkormány részvételével a Magyar Nemzeti Tanács ülést tartott, amelynek folyamán az itt közölt Néphatározat egyhangúlag elfogadtatott.

Ez kétségtelenül minden elemében igaz, azonban nem fedi a teljes valóságot, hiszen a főrendiház utolsó ülése és a tanácskozások berekesztése még csak említésre sem kerül. Ebből látható, hogy a Nagy Nemzeti Tanács elé terjesztett anyagban nem volt szükség, mód, lehetőség vagy igény a valóság pontos megjelenítésére, a „forradalmi nagyvonalúság” ezen túllépett. Erre utalt Schönwald Pál is a már említett véle-

¹⁵ MNL W12 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (K27) 1867–1944, 1918. november 14. (47. ülés) 3.

¹⁶ MNL W12 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (K27) 1867–1944, 1918. november 13. (46. ülés) 3.

¹⁷ Képviselőházi Napló 1910–1918, XLI., 457.

¹⁸ Képviselőházi Irományok 1910–1918, LXIV., 412.

¹⁹ Képviselőházi Napló 1910–1918, XLI., 458.

ményével. Ugyancsak ezt támasztja alá Hock János fentebbi idézett kijelentése is: mindegy, hogy az Országgyűlés házai mit tettek vagy sem, a sorsukról már korábban döntés született.

A másnapi sajtó sem írt pontosabban az 1918. november 16-i történésekről. A *Népszava* volt az a lap, amelyik jelentős érzelmi töltettel, mégis hűen számolt be az országgyűlési történésekről: „A nép akarata győzedelmeskedett a nemzetgyűlés határozataiban, ugyanakkor pedig a nép akarata győzedelmeskedett a becstelen képviselőház végső pusztulásában és a here főrendiház berekesztésében. A forradalom ereje törte szombaton össze őket, miután, ahogyan a forradalom egyik képviselője a szemükbe vágta, a bűneik súlya alatt roskadtak össze.”²⁰ A képviselőház esetében bár nem a megfelelő szót, a feloszlatast használja a cikk szerzője, de valamilyen okból a főrendiház esetében berekesztésről tudósít. Ehhez képest a *Budapesti Hírlap* részletesen beszámolt a főrendiház üléséről, de azért egy kis csúsztatással. Hosszan, néhol szó szerint ismerteti Wlassics Gyula főrendiházi elnök beszédét, így zárva az ismertetést: „Ezután köszönetet mondott a főrendiháznak azért a támogatásért, a melyben rövid, de eseményekben oly dús elnöksége alatt részesült, majd így fejezte be szavait: – Isten hártson el hazánkról minden veszélyt, hogy csonkítatlanul élvezhesse független állami létét. Ezzel az ülés véget ért.” Ezzel nemcsak azt az eseményt hagyta ki a tudósító, amikor az elnök a főrendeket meghívta a Nagy Nemzeti Tanács ülésére, hanem a leglényegesebbet is: azt, amikor az elnök kimondta, hogy a főrendiház tanácskozásait berekesztettnek tekinti. Ez a lényeges momentum, feltehetően szándékosan, kimaradt a tudósításból.²¹ A *Pesti Napló* ellenben egyenesen élcelődött a berekesztés intézményén:

A főrendiház ma, a köztársaság ünnepnapján végérvényesen és visszavonhatatlanul kiszorított. Meghalt. Vége. De ne mondjuk túlságosan hangosan, mert szegény halott még nem tudja, a főrendiház még azt hiszi, hogy csak a tanácskozásait „rekesztették be”, de akik megértik az idők forradalmi szemafor-jelzését, azok tudják, hogy a főrendiháznak visszavonhatatlanul vége.²²

Ez a cikk elismeri, hogy a főrendiház szándéka szerint a tanácskozások felfüggesztése nem végleges, azonban ez lényegtelen a Nagy Nemzeti Tanács döntésének fényében.

A főrendiház nem oszlatja fel magát. Ezt nem is teheti, ez jogi képtelenség. Csupán arról van szó, hogy arra az időre, amely a képviselőház feloszlásától az új képviselőház összeüléséig eltelik, a főrendiház is szünetelteti tanácskozásait. De harakirit önmagán a főrendiház nem követhet el. Hogy a jövőben mi lesz a sorsa, megmarad-e vagy eltörlik, erről nem a főrendiház, hanem az összeülő alkotmányozó nemzetgyűlés fog dönteni.²³

²⁰ Sz. N.: „Magyarország-népköztársaság” *Népszava* 1918. november 17., 1.

²¹ Sz. N.: „Az országgyűlés búcsúja” *Budapesti Hírlap* 1918. november 17., 3.

²² Sz. N.: „A főrendiház vége. Legutolsó ülés a főrendiházban” *Pesti Napló* 1918/270, 5.

²³ Sz. N.: „Báró Wlassics a király lemondásáról és a főrendiház sorsáról” *Pesti Hírlap* 1918. novem-

Ezt Wlassics Gyula mondta, azonban a *Pesti Hírlap* hasábjain már egy nappal az események előtt megjelent. Ez is arra utal, hogy valójában minden előre megtervezett volt. Horváth Lajos elsősorban személyesen Wlassics Gyulának tulajdonítja azt, hogy a főrendiház berekesztése a 1918. november 16-i ülésen oly módon volt megszövegezve és végül kimondva, hogy azzal alkotmányjogi szempontból továbbra is fennmaradhatott a főrendiház, ez az ülés csak ideiglenesen jelentette működésének felfüggesztését. Ez az alkotmányjogi helyzet fennmaradt annak ellenére is, hogy a kétkamarás parlament megszüntetésére a frissen kikiáltott népköztársaság már aznap megtette az első és a további lépéseket, és a Tanácsköztársaság sem tette lehetővé a főrendiház működését semmilyen szempontból.²⁴

A fentiek pontos összefoglalását adja Szentirmay Ödön ítélőtáblai bíró a *Budapesti Hírlap* hasábjain 1919 novemberében megjelent cikkében. Szerinte megszakadt a magyar történeti alkotmány folytonossága akkor, amikor a főrendiház 1918. november 16-án a képviselőháznak azt az üzenetét, amellyel magát feloszlottnak nyilvánította, tudomásul vette, és tanácskozásait berekesztettnek nyilvánította. Szentirmay szerint fontos megállapítani, hogy az Országgyűlés két háza között nem jött létre megegyezés, márpedig enélkül országgyűlési, azaz nemzetakarati nem keletkezik. Rámutat arra, hogy a főrendiháznak a képviselőház döntését érdemben kellett volna tárgyalnia, mivel az burkolt jogalkotást tartalmaz. *Az országgyűlés tartamának kivételes meghosszabbításáról szóló 1915. évi IV. törvény*cikk meghosszabbította az Országgyűlés mandátumát a békekötést követő hatodik hónap végéig. A képviselőház azonban azzal, hogy feloszlatta magát, ezzel ellentétesen cselekedett. A főrendiház ezt a folyamatot megszakítva a tanácskozásait rekesztette be. Szentirmay meglátása szerint a tanácskozások bármikor megnyithatók lettek volna; ennek még az sem lehetett volna akadálya, hogy a főrendiház a képviselőház döntését tudomásul vette. Szerinte ha a főrendiháznak nem ez lett volna a célja, akkor az elnök más szót használ a berekesztés helyett. Az alkotmányos rend helyreállhatna akkor, ha a főrendiház újra összeülne, és ezúttal visszautasítaná a képviselőháznak a feloszlásáról szóló üzenetét.²⁵

Volt, aki nem Wlassics Gyulát állította a történetek középpontjába. A *8 Órai Ujság* 1922 decemberében arról számolt be, hogy Károlyi Mihály hazaárulási perének aznapi tárgyalásán Horváth Dénes, a kincstár jogi képviselője bizonyítási indítványt tett az Országgyűlés feloszlására és a köztársaság kikiáltásának kérdésére vonatkozóan. Előadta, hogy ezek egyfelől törvényellenesek voltak, másfelől a terror nyomása alatt jöttek létre. Arra kérte az eljáró bíróságot, hogy az Országgyűlés mindkét házának vezetését hallgassa meg arra vonatkozóan, mi indította őket arra, hogy a főrendiház tanácskozásainak berekesztéséhez hozzájáruljanak. A meghallgatottak úgy nyilatkoztak, hogy a hozzájárulásuk nem volt önkéntes, mivel nem akartak erőszakos eseményeket kiprovokálni, el akarták kerülni a polgárháború lehetőségét. Nyilatkozatuk szerint ezt támasztja alá a Nagy Nemzeti Tanács 1918.

ber 15., 5.

²⁴ HORVÁTH Lajos: „Az »örkődő bizottság«. A főrendiház szünetelésének korszaka 1918–1926” *Levéltári Szemle* 1994/1, 48.

²⁵ SZENTIRMARY Ödön: „Az alkotmányos megoldás” *Budapesti Hírlap* 1919. november 11., 2–3.

november 16-i ülésének jegyzőkönyve is, amely szerint Hock János elnök kijelentette, hogy ha önként nem oszlott volna fel az Országgyűlés, akkor a forradalom elszöprötte volna őket.²⁶

Wlassics Gyula az eseményeket követően többször, több fórumon is kifejtette álláspontját a főrendiház feloszlásával kapcsolatban. Ezek közül egyrészt az 1920 februárjában a *Budapesti Hírlapban* közölt nyílt levelét és az 1925-ben ugyanazon lap hasábjain közzétett visszaemlékezését szeretném felidézni.

Az 1920. februári nyílt levelében Wlassics tisztán és érthetően leírta azt a helyzetet, amelyben cselekednie kellett 1920. november 16-án, ahogy az az események fenti rekonstrukciójában is olvasható. Azt írta, hogy a főrendiház elnökeként valószínűsítő terrorral szemben teljesítette a kötelességét akkor, amikor a kormány legegyszerűbb nyomása ellenére megtagadta a főrendiház feloszlásának kimondását. Már az is a kormány szándéka ellen való cselekedet volt, hogy – a képviselőházban történetekkel ellentétben – beszédet tartott a főrendiház utolsó ülésén.²⁷ A nyílt levélváltásnak egyébként az akkor egyik legaktuálisabb közjogi kérdés volt a tárgya, nevezetesen, hogy milyen törvényhozó szerv alkossa meg a jogfolytonosság államának alapvető jogszabályait.

Az 1925. márciusi visszaemlékezésében Wlassics arról beszélt, hogy a főrendiház feloszlásával kapcsolatban őt érdemtelenül érték a dicséretetek. Utalt arra is, hogy Szász Károly képviselőházi elnököt pedig alaptalanul érték vádak, hiszen ő csak a többségi párt egyhangú megállapodását hajtotta végre akkor, amikor a képviselőház feloszlását kimondta. Wlassics itt beszámol arról az értekezletről, amelyet 1918. november 14-én – tehát két nappal a főrendiházi ülések berekesztésének kimondása előtt – tartottak a miniszterelnöki palotában Hock János, a Nemzeti Tanács elnöke, Szász Károly képviselőházi elnök, Simontsits Elemér képviselőházi alelnök és Wlassics Gyula mint főrendiházi elnök részvételével. Ezen a megbeszélésen Hock János Wlassics előadása szerint igen határozottan közölte, hogy mi legyen az 1918. november 16-i képviselőházi és főrendiházi ülés napirendje, kifejezetten kijelentette a kormány azon kívánságát, hogy a főrendiház és a képviselőház is nyilvánítsa magát feloszlottnak. E kérésre reagálva Wlassics – elmondása szerint – azonnal kijelentette, hogy a főrendiház tekintetében egy feloszlást tartalmazó nyilatkozatot a fennálló alkotmányba ütközőnek tekint. Kizártnak tartotta, hogy a főrendiház tagjai ilyen tartalmú határozatot hozzanak, de még ha meg is tennék, akkor sem vállalta volna a kijelentés megtételét. Miután Hock nemzeti tanácsi elnök győzködése Wlassics Gyulával szemben nem vezetett eredményre, arra hívta fel a főrendiházi elnök figyelmét, hogy függetlenül a főrendiház tetteitől, a Nagy Nemzeti Tanács megoldja majd a kérdést az Országgyűlés feloszlásának és megszűnésének kimondásával.²⁸

²⁶ Sz. N.: „Károlyi Mihályt felségsértéssel vádolja a kincstár képviselője” *8 Órai Ujság* 1922. december 8., 2.

²⁷ Wlassics Gyula: „Válasz Lengyel Zoltán nyílt levelére” *Budapesti Hírlap* 1920. február 6., 1–2.

²⁸ Wlassics Gyula: „A képviselőház feloszlása és a főrendiház berekesztése” *Budapesti Hírlap* 1925. március 29., 1.

Wlassics kikezdetlen álláspontja és a történeti alkotmány szem előtt tartása még a forradalmi körülmények között is oda vezetett, hogy a főrendiház létezésének és működésének kérdése folyamatosan napirenden lehetett egészen a felsőház felállításáig. Ugyancsak ezek az okok vezethették arra Széchenyi Bertalant, a felsőház akkori elnökét, hogy 1937. április 2-án Wlassics Gyula temetésén a következőket mondja:

Wlassicsban a fanatizmusnak egy szikrája élt, a jognak mindenekfelett való tisztelőbe és erejébe vetett rendíthetetlen hite. Államférfiúi egyéniségét a tiszta önzetlenség, hazafias kötelességteljesítés, a szó nemes értelmében vett szabadelvűség, egyenes, igazságos gondolkodás, ritka alkotmányos érzék, biztos ítélőképesség és tisztelőreméltó erény alkotják. Kitérülhetetlenül beírta nevét a magyar parlamentarizmus történetébe.²⁹

Némethy Károly egyenesen „alkotmánytörténelmi nevezetességű” ténynek nevezte, hogy Wlassics „a főrendiház 1918. november 18-án tartott emlékező utolsó ülésén, az akkori kormány kívánságával mit sem törődve, a főrendiház üléseit nem feloszlattak, csak berekesztettnek nyilvánította”.³⁰

1918. november 16-án a főrendiház háznagya Rudnyánszky József báró volt. Ő volt az véleményem szerint, aki a jelen írás első felében ismertetett módokon elméletben még létező főrendiházat a gyakorlatban is megtartotta. E tevékenységét kötelességtudattól vezérelve végezte el, teljes működését a főrendiház házszabályának 80. §-ára alapozta. Ez a rendelkezés a háznagy működését határozza meg arra az időre, amíg az Országgyűlés működése szünetel. Eszerint „[a] háznagy hivatalos működését a belügyminisztériummal érintkezve az ülésszakok között és az országgyűlés feloszlata után is felelősség terhe alatt folytatja s eljárásáról a főrendi háznak minden új ülésszak, illetőleg országgyűlés kezdetén számot ad.”³¹ Rudnyánszky nem csekély elszánással e rendelkezésre alapítva tevékenységét fenntartotta a főrendiházat a fizikailag is létező legfontosabb államhatalmi szervek között. Ne felejtjük el, hogy a vizsgálatunk alá vett nyolc éves időszak (1918–1926) magában foglalja a magyar XX. század egyik legvirharosabb időszakát, az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását, a köztársaság kikiáltását, a Tanácsköztársaságot és a trianoni békeszerződést is.

Rudnyánszky József szigorúan kötötte magát a főrendiház házszabályának fentebb ismertetett 80. §-ához, erre való hivatkozásaiban gyakran hangsúlyozta, hogy háznagyi tevékenységét „felelősség terhe alatt” végzi.³² Kötelessége teljesítése során

²⁹ Sz. N.: „Nagy pompával eltemették báró Wlassics Gyulát” *Pesti Hírlap* 1937. április 3., 8.

³⁰ NÉMETHY KÁROLY: „Báró Wlassics Gyula 1852–1937” *Magyar Közigazgatás* 1937. április 4., 1–2.

³¹ SZERENC S JÁNOS: *A főrendiház szervezete* (Budapest 1893) 202.

³² „A főrendiház házszabályainak 80. §-a tette kötelességemmé, hogy háznagyi hivatalos működésemet 1918. évi november 16-ika után a belügyminisztériummal érintkezve felelősség terhe alatt folytassam. Ennek a kötelességnek a nehéz viszonyok dacára kisebb-nagyobb megszakításokkal a lehetőség korlátain belül eleget iparkodtam tenni. [...] Az 1918. évi novemberi események, ezek kapcsán a képviselőház és a főrendiház megszűnésének kimondása házszabályszerű kötelességeim teljesítésében nem gátoltak.” „A főrendiház háznagyának jelentése 1918. évi november hó 16-tól a felső-

több alkalommal is vitába került az éppen aktuális kormány tagjaival vagy a törvényhozó szerv vezetőivel. Ezekről a vitáiról is beszámol abban az igen alapos, nagy terjedelmű anyagban, amelyet a felsőház megalakulásakor terjesztett az újonnan felállított kamara elé.³³ Rudnyánszky az 1918. november 16-i eseményeket úgy tekintette, hogy azok csak időlegesen korlátozzák a főrendiház működését, rá, munkájára és felelősségére valójában nincsenek, illetve nem kell lenniük jelentős hatással.

Rudnyánszky többször is nyilvánvalóvá tette, hogy magára nézve kötelezőnek tartja a főrendiházi házszabály 80. §-ának rendelkezését, valamint ezt várja el munkatársaitól éppúgy, mint az éppen aktuális kormányoktól. Ez utóbbi tekintetében nem volt egyértelmű a jogi helyzet, így Rudnyánszky feladatkörét és felelősségét védve és hangsúlyozva többször is vitába keveredett. Ezek közül kettőt, a Dömötör Mihállyal és Nagy Vincével folytatott vitát az alábbiakban ismertetem. Alkotmánytörténeti jelentőségűnek tartom Rudnyánszkyt a Rakovszky István nemzetgyűlési elnökkel folytatott vitáját is, amelynek lényegi ismertetésére szintén sor kerül. Azért tartom fontosnak e viták leírását és rövid elemzését, mivel Rudnyánszky a folyamatos ellentmondásával, a házszabály rendelkezéseire és az ott megállapított felelősségére való hivatkozással újra és újra értelmezte a főrendiházzal kapcsolatos közjogi helyzetet.

Rudnyánszky Józsefnek a felsőház számára írt, fentebb már említett jelentésből ismerhetjük a Nagy Vince belügyminiszterrel váltott levelét is.³⁴ Rudnyánszky nem rejtette véka alá a Berinkey-kormánnyal szembeni ellenérzéseit. Átvette az *1920. évi I. törvénycikk* szóhasználatát, amely még a népköztársaság vagy tanácsköztársaság elnevezéseket is csak „ügynevezett” kiegészítéssel használta.³⁵ Rudnyánszky beszámolójában így nem meglepő, hogy az „ügynevezett Berinkey-kormány belügyminisztere” vagy az „ügynevezett néphatározat” fordulatokat olvashatjuk.³⁶ Az említett belügyminiszter Nagy Vince, aki 1919. január 19-től 1919. március 21-ig vezette tárcáját a Berinkey-kormányban,³⁷ de már ezt megelőzően is belügyminiszter volt, Károlyi Mihály kormányában 1918. december 12-től.³⁸

Még a Berinkey-kormány hivatalba lépését (1919. január 19.) megelőzően, 1919. január 16-án kézbesítették Rudnyánszky József számára azt a levelet, amelyben arról tájékoztatták, hogy a kormány felmentette őt a főrendiházi háznagyi teendők ellátása alól. Itt valószínűleg elírásról van szó, hiszen a háznagyok pozíciójának kérdése csak az 1919. január 18-i minisztertanácsi ülés napirendjén szerepelt (nem túl előkelő helyen, mindössze a 35. napirendi pontként). Ekkor a minisztertanács

ház megalakulásáig terjedő időre.” Felsőházi irományok 1927–1932., I., 13.

³³ A főrendiház háznagyának jelentése (32. lj.) 13–74.

³⁴ A főrendiház háznagyának jelentése (32. lj.) 17.

³⁵ *1920. évi I. tc.* 9. § „Az ügynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek. Hasonlóképpen érvénytelenek az ügynevezett nemzeti tanácsoknak és szerveiknek mindennemű rendelkezései és határozatai is.”

³⁶ A főrendiház háznagyának jelentése (32. lj.) 13.

³⁷ Bölöny József: *Magyarország kormányai 1848–1987* (Budapest: Akadémiai Kiadó 1987) 93.

³⁸ Bölöny (37. lj.) 92–93.

a belügyminiszter előterjesztésére úgy döntött, hogy a képviselőház és a főrendiház háznagyait teendők alól felmenti, és ezeket a pozíciókat egyelőre megszünteti.³⁹

Rudnyánszky a kormánynak erre az intézkedésére frappáns, egyben közjogi megalapozottságú választ adott. Arra hívta fel a belügyminiszter és a kormány figyelmét, hogy háznagyi megbízatását a főrendiháztól kapta. Így bármennyire is határozott a kormány azon döntése, hogy a háznagyi pozíciókat megszünteti az Országgyűlés mindkét háza tekintetében, illetve Rudnyánszkyt konkrétan felmenti, az semmilyen joghatással nem bírhat, mivel a döntést nem az arra jogosult hozta meg.⁴⁰ Érdemes itt megvizsgálni, hogy a főrendiházi háznagnak vajon igaza volt-e. A háznagyra vonatkozó szabályokat három forrásból, az *1848. évi IV. törvénycikkéből, a főrendiház szervezetének módosításáról szóló 1885. évi VII. törvénycikkéből* és a főrendiház házszabályaiból ismerhetjük meg.

Az *1885. évi VII. törvénycikk* 15. és 16. §-a tartalmaz rendelkezéseket a főrendiház háznagyával kapcsolatban.⁴¹ Ezekből megtudhatjuk, hogy a háznagyot a főrendiház titkos szavazással választja meg, és háznagy tiszteletdíjban részesül, amelyet a főrendiház állapít meg. A 16. § szerint a háznagy nevezi ki a főrendiház szolgaszemélyzetét. Nincs azonban semmilyen rendelkezés a háznagy felmentéséről, lemondásáról vagy pozíciójának bármilyen módon való megszűnéséről vagy megszüntetéséről. Életszerű körülmények között nyilván nem volt várható, hogy a törvény rendelkezést tartalmazzon az államszerkezet forradalom miatti jelentős megváltoztatásának esetére, de valamilyen általános rendelkezés a pozíció megszűnésével kapcsolatban kívánatos lett volna. E hiányosságot látszik pótolni a főrendiház házszabálya. A házszabály természetesen részletesen kibontja a háznagy feladatait, azonban az esetünkre irányadó fontosabb szabályozást is találhatunk, a főrendiház megalakulásának menetét leíró II. fejezetben.⁴² A 4. § első bekezdése szerint a főrendiház tagjai sorából, általános szótöbbséggel, a jegyzőkkel együtt választja meg a háznagyot. E szakasz negyedik bekezdésének első mondata a következő rendelkezést tartalmazza: „Az *1848. évi IV. t.-cz. 8. §-ához* képest a háznagy és a jegyzők minden évi ülészak elején újból választandók.”⁴³ E rendelkezést értelmezve azt lát-

³⁹ MNL W12 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (K27) 1867–1944. 1919. január 18., 24.

⁴⁰ A főrendiház háznagyának jelentése (32. lj.) 17.

⁴¹ „15. § A főrendiház elnökét és két alelnökét, a ház tagjai közül, minden országgyűlés tartamára, a miniszterelnök felterjesztésére, Ő Felsége a király nevezi ki. Hasonló módon történik az időközben megüresedett egyik vagy másik hely betöltése is. Ha az elnökség minden tagja gátolva lenne valamelyik ülésben elnökölni, azon egy ülésben ezen tisztelet a ház jelenlevő legidősb tagja mint korelnök teljesíti. Ha azonban a gátló körülmény akár mindháromra, akár csak egyikre nézve is, előreláthatólag hosszabb ideig tartana, a helyettesítés ugyanazon módon történik, mint a kinevezés. Áznagyot és jegyzőket saját tagjaiból titkos szavazással maga a főrendiház választ. Az elnök és a háznagy a ház által megállapítandó tiszteletdíjban részesül. Rajtuk kívül a ház tagjai, mint ilyenek, fizetésben vagy javadalmaszásban nem részesülhetnek. Ez által azonban a Horvát-Szlavonországok gyűlése által választott tagokra és a közösügyek tárgyalására kiküldött bizottság tagjaira nézve eddig fennállott gyakorlat nem érintetik.

16. § A ház egyéb hivatalnokait az elnök, a szolgaszemélyzetet a háznagy nevezi ki, de azok számát és fizetését a ház állapítja meg.”

⁴² SZERENCS (31. lj.) 161–162.

⁴³ SZERENCS (31. lj.) 162.

hatjuk, hogy a megválasztott főrendiházi háznagy pozícióját a következő ülészak megkezdéséig látja vagy láthatja el. A házszabály ezzel kapcsolatban nagyon pontos meghatározást tartalmaz, mely szerint a korábban megválasztottak az új választás eredményeinek kihirdetéséig folytathatják tevékenységüket.

Érdemes kitérni arra az utalásra, amelyet a házszabály tett az *1848. évi IV. törvénycikk* 8. §-ára. A rendelkezés második mondata így szól: „Mind a két táblának elnökei az országgyűlés egész folyamára, a többi táblahivatalnokok pedig évenként, az első ülésben választathatnak, és illetőleg neveztetnek ki, mely ülésben az elnökséget a tábla legkorosb tagja viendi.” Ha tehát a házszabály rendelkezéseit erre tekintettel, illetve eszerint kell értelmezni, az csak megerősíti a fent leírtakat. Az elnökön kívüli „táblahivatalnokokat”, így tehát a háznagyot is (akit egyébként az *1848. évi IV. törvénycikk* nem említ) évenként, ülészakonként kell megválasztani.

Mindezek fényében szükséges értelmezni Rudnyánszky levelét Nagy Vince belügyminiszterhez és lehet megválaszolni azt a kérdést, hogy Wlassics Gyula adta-e a lehetőséget és az alapot arra, hogy Rudnyánszky érvelése helyes lehessen, azzal, hogy a főrendiház ülésezését berekesztette. A fentiekből az következik, hogy a háznagy mindaddig háznagy marad, amíg az új háznagyot meg nem választják. A szabály az, hogy a háznagyot – mint az elnökön kívüli tisztviselőket – ülészakonként kell megválasztani. Ám amíg a berekesztés, illetve a berekesztettség állapota fennáll, új ülészak nem indul, így a választás szükségessége sem merül fel. Azonban az itt és a Rudnyánszky által is oly sokszor idézett főrendiházi házszabály 80. §-a ennél tágabb lehetőséget ad a háznagyi állás megőrzésére. Eszerint ugyanis az ülészakok között, sőt még az Országgyűlés feloszlása után is kötelessége a feladatait ellátni.⁴⁴ Ebből az következik, hogy Rudnyánszky álláspontjának igazához nem is volt szükség arra a tényre, hogy Wlassics Gyula a főrendiház üléseinek csak a berekesztését mondta ki. A Rudnyánszky-féle álláspont még azt is megengedné, hogy elfogadja az Országgyűlés mindkét házának feloszlását kimondó Néphatározat érvényességét és hatályosságát is,⁴⁵ hiszen a házszabály a feloszlás esetére is megengedi a háznagynak a feladatai elvégzését, sőt kötelezi arra.

Továbbolvasva Rudnyánszky Józsefnek Nagy Vince belügyminiszterhez írt rövid, ám annál tartalmasabb levelét, még egy fontos körülményre találhatunk rá. Eszerint a háznagy a főrendiház „házszabályainak 80. §-a értelmében és szellemében”⁴⁶ a felmentését csak a főrendiháztól vagy annak valamilyen elnevezésű (szerinte például alkotmányozó nemzetgyűlés vagy szenátus) jogutódjától fogadhatja el. A Nagy Nemzeti Tanácsnak az Országgyűlésre vonatkozó rendelkezései pedig nem szólnak jogutódlásról, sokkal inkább arról, hogy a régi renddel való szakításnak az egyik eleme a régi Országgyűlés felszámolása.

Ehelyütt szót kell még ejteni a minisztertanács 1920. április 6-i döntéséről, amelylyel kapcsolatban Rudnyánszky József több személlyel is jelentős vitába bocsátkozott

⁴⁴ SZERENCs (31. l.) 202.

⁴⁵ Néphatározat II. cikk „A népköztársasági alkotmányt új választójog alapján sürgősen egybehívandó alkotmányozó nemzetgyűlés állapítja meg. A magyar országgyűlés képviselőháza és főrendiháza feloszlik és megszűnik.” Képviselőházi Napló 1910–1918, XLI., 458.

⁴⁶ A főrendiház háznagynak jelentése (32. l.) 17.

pozícióját és kötelességeit védendő. A napirend előterjesztője Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök volt, aki ideiglenesen ellátta a belügyminiszteri feladatokat is 1920. március 15. és április 19. között.⁴⁷ Az előterjesztésben a miniszterelnök ismertette a fontosabb előzményeket. Szerinte az 1910-re összehívott Országgyűlés képviselőháza 1918. november 16-án magát feloszlottnak nyilvánította, főrendiháza pedig ugyanazon a napon ezt tudomásul vette, és a tanácskozást berekesztette. Ennek következtében az Országgyűlés működése megszűnt. A megszűnést követően a házszabályok szerint a képviselőház és a főrendiház tekintetében az adminisztratív teendők ellátása feletti jogot a belügyminiszter gyakorolta. Tekintettel arra, hogy a nemzetgyűlés egykamarás, a miniszterelnök célszerűbbnek látta volna, ha a főrendiház adminisztratív teendői feletti felügyeleti jogot a nemzetgyűlés elnökére ruháznák át. Szerinte ennek pozitív következménye volna, hogy így az adminisztratív teendők felügyeleti joga mellett a nemzetgyűlés elnökének kezében összpontosulna a Parlament épülete feletti rendelkezés és ellenőrzés is. Erre azért volna szükség, mert így egyrészt a nemzetgyűlés üléseinek időtartama alatt a közbiztonság jobban biztosítható, másrészt a főrendiház személyzetének működése, számvitele és pénzügyei hatékonyabban ellenőrizhetők. Erre tekintettel kérte a miniszterelnök a minisztertanács hozzájárulását ahhoz, hogy a belügyminiszternek a főrendiház vonatkozásában gyakorolt felügyeleti jogát a nemzetgyűlés elnökére ruházzák. A minisztertanács támogatta a javaslatot,⁴⁸ Rudnyánszkyt Simonyi-Semadam miniszterelnök-belügyminiszter levélben tájékoztatta a döntésről.⁴⁹ Rudnyánszky nem tudta teljességgel elfogadni a minisztertanács döntését, és e véleményének hangot is adott. E véleménye azért fontos, mert a megváltozott közjogi helyzetre, a már működő nemzetgyűlésre tekintettel fejtette ki álláspontját a főrendiház helyzetével kapcsolatban. A háznagy leveleiben, amelyeket a nemzetgyűlés elnökének, Rakovszky Istvánnak és Dömötör Mihály belügyminiszternek írt, megvilágítja álláspontját, és ráirányítja a figyelmet a közjogi helyzet és a közjogi változások néhány fontosabb elemére.

Egyrészt kifejezésre juttatta, hogy a főrendiház háznagya sem a belügyminiszternek, sem az átruházott hatáskörben eljáró nemzetgyűlési elnöknek, még a főrendiház elnökének sincs és nem is volt alárendelve. A házszabály a belügyminiszterrel való együttműködést írja elő, nem pedig neki vagy a helyettesítőjének való alávetést. Másrészt megjegyzi, hogy a főrendiház házszabályán kívül sem törvény, sem törvényerejű szabály nem létezik, amely megengedhetné a főrendiház belügyeibe való beavatkozást vagy szuverenitásának megsértését. Harmadrészt rögzíti azt a tényt, hogy a főrendiház megszüntetésének kérdése fel sem merült, a főrendiház létezik, mindössze a működése szünetel. Ezért nem lehet a jogutódlás kérdéséről beszélni, hiszen nincs minek a jogutódját keresni. Negyedrész a háznagy és a háznagyi hivatal működése szükséges. Mivel a főrendiházi tagok törvényhozásbeli tagsága nem szűnt meg azzal, hogy a főrendiház ülésezését berekesztették, sőt a feloszlással

⁴⁷ BÖLÖNY (37. lj.) 98.

⁴⁸ MNL W12 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (K27) 1867–1944, 1920. április 6., 28–31.

⁴⁹ A főrendiház háznagjának jelentése (32. lj.) 20.

sem szűnt volna meg, a főrendiházi háznagyai hivatalnak, illetve irodának kell foglalkoznia a főrendiházi tagok ügyeivel.⁵⁰

Az első megállapítást Rudnyánszky a főrendiházi házszabály 80. §-ára alapította, amelyre oly sokszor hivatkozott. Eszerint „[a] háznagy hivatalos működését a belügyministeriummal érintkezve az ülésszakok között és az országgyűlés feloszlata után is felelősség terhe alatt folytatja s eljárásáról a főrendi háznak minden új ülésszak, illetőleg országgyűlés kezdetén számot ad.”⁵¹ Kétségtelenül igaza van akkor, amikor azt mondja, hogy a háznagy munkáját, tevékenységét, döntéseit nem felügyeli, nem ellenőrzi senki. A belügyminiszterre vonatkozóan az előírás mindössze az érintkezésre utal, még csak az sem szerepel a szabályozásban, hogy a belügyminiszternek és a háznagnak együttműködnie kellene vagy ne hozhatnának döntést egymás jóváhagyása nélkül. Az érvek második köre is ezen a rendelkezésen alapul. Álláspontja szerint nincsen olyan törvény, törvényerejű jogszabály vagy más szabályozó, amely beavatkozna a főrendiház szuverenitásába, különösen a háznagy működésébe. Valóban, ezt az eddigiek alapján is megerősítve láthatjuk, hiszen az *1885. évi VII. törvénycikk* és a főrendiház házszabályai tartalmazzák az alapvető és részletes szabályokat is, ezekhez képest még az *1848. évi IV. törvénycikk* is csak kiegészítő jellegű jogszabály. Tulajdonképpen Rudnyánszky egész hosszas beszámolója, amelyet főrendiházi háznagyai működéséről készített a frissen megalakult felsőház számára, az a főrendiház szuverenitásáért, a zavartalan háznagyai működéséért tett erőfeszítéseit, az ezekért megvívott küzdelmeit írja le. Ha ezzel a szemmel olvassuk végig a jelentését, akkor láthatjuk, hogy kiemeli azokat, akik vele együttműködtek, támogatták tevékenysége során (például gróf Batthyány Tivadar belügyminiszter), és sokkal hangsúlyosabban láthatjuk megjelenni azokat, akik akadályozták háznagyai tevékenységében (például Nagy Vince és Dömötör Mihály belügyminiszterek, Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök vagy Rakovszky István nemzetgyűlési elnök).

Rudnyánszkynek még 1920 első felében is magyarázkodnia kell a főrendiház létezéséről. Erről szól 1920-as érvelésének harmadik köre (és áttételesen a negyedik kör is). Ezen a ponton válik valóban fontossá a jelen írás első részében ismertetett és elemzett eseménysorozat. A Wlassics-féle kijelentést követően a főrendiház nemcsak jogintézményként maradt fenn, hanem bármikor működésbe is hozható, csak a következő ülés összehívására való akarat szükséges hozzá. Jogosan állt ki a háznagy a jogutódlás kérdésének még csak az említésével szemben is, hiszen nem beszélhetünk jogutódlásról akkor, amikor létező jogintézményről és annak bármikor működésbe hozható szervezetéről, konkrétan megjeleníthető tagságáról van szó. Rakovszky nemzetgyűlési elnök hivatkozik Rudnyánszky egy 1919-es levelére:⁵² „Méltóságod maga is [...] kifejezetten elismeri az alkotmányozó nemzetgyűlés illetékességét arra, hogy [...] a főrendiháznak éppúgy jogutódlaként szerepeljen, mint ahogy jogutódja a képviselőháznak.”⁵³ Rudnyánszky valószínűleg megbánta, hogy

⁵⁰ A főrendiház háznagyának jelentése (32. l.) 21–31.

⁵¹ SZERENCs (31. l.) 202.

⁵² A főrendiház háznagyának jelentése (32. l.) 17.

⁵³ A főrendiház háznagyának jelentése (32. l.) 19.

1919-ben oly megengedően fogalmazott, azonban a közjogi helyzet természetesen nagyon eltérő volt. A jogutódlás kérdését röviden és kikezdhethetlen logikával zárta le: „ az el nem törölt főrendiházzal szemben jogutódról beszélni bizonyára nem lehet.”⁵⁴ A főrendiház közjogi helyzetével kapcsolatos értelmezését valóban ellentmondást nem tűrően adta elő, azonban szükséges megjegyezni, hogy nem volt teljesen hibátlan. Úgy tűnik, hogy a forradalmi jogrendet nem tette magáévá, azonban nem lehet szó nélkül elmenni azon tény mellett, hogy a Néphatározat kimondta a főrendiház eltörlését, annak teljes megszüntetését. A főrendiházban Wlassics Gyula szájából elhangzottak így a forradalmi jogrend fennállása alatt nem bírhattak jelentőséggel, tulajdonképpen mindegy, hogy Wlassics milyen kifejezést használt (berekesztés vagy feloszlatás), hiszen a Néphatározat ennél nagyobb súllyal esik latba. Wlassics szavainak és Rudnyánszky értelmezésének a közjogi helyzet jelentős megváltozásával, 1919 augusztusától lett jelentősége. A Rudnyánszky-féle értelmezést támasztotta alá az *1920. évi I. törvénycikk* is azzal, hogy a forradalmi jogrend, így a főrendiházat eltörlő Néphatározat érvénytelenségét mondta ki.

A fentiek alapján nem véletlen tehát az, ahogyan a felsőház számára készített jelentését lezárta Rudnyánszky:

Szakadatlanul élveztem főrendi tagtársaim részéről azt a kitüntető bizalmat, melyet önzetlen, szakadatlan buzgalmú munkával kiérdemelni egyedüli életcélom, törekvésem volt. A hazánkra nehezedett gyászos végzet úgy határozott, hogy ezt a fél-százados működési tért el kell hagynom. A válás pillanatában hatványozott mérvben érzem főrendi tagtársaim irányában azt a mély hálát, mely csak szívem utolsó dobbanásával fog megszűnni.⁵⁵

Rudnyánszky szavai után fontos megjegyezni, hogy a főrendiház, a főrendiházi jogfolytonosság, valamint a kétkamarás országgyűlés kérdése nem jutott nyugvópont-ra 1920-ban, utána még évekig – különösen a felsőház előkészítésekor és felállításakor – közéleti és politikai viták tárgya maradt.⁵⁶

⁵⁴ A főrendiház háznagyának jelentése (32. l.) 22.

⁵⁵ A főrendiház háznagyának jelentése (32. l.) 16.

⁵⁶ Erre lásd pl. RUSZOLY József: „Alkotmányjogi reformtörekvések az első nemzetgyűlés idején” *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Iuridica et Politica XXI/5.*, 3–71.